

Helena Ostrowicka, Justyna Spychalska-Stasiak

Uodpowiedzialnianie akademii – formacje wiedzy i władza parametryzacji w dyskursie akademickim¹

STRESZCZENIE. Artykuł przedstawia rezultaty analizy dyskursu akademickiego na temat parametryzacji, prowadzonego w latach 2011-2014 na łamach *Forum Akademickiego* i *Nauki*. Celem badań było uchwycenie, w jaki sposób formacje wiedzy-władzy regulują, wytwarzają i podtrzymują określoną „prawdę” o akademii. Przedmiotem analizy uczyniono przedmioty wypowiedzi, pojęcia, modalności i strategię dyskursu. Postfoucaultowska analiza ukazała m.in. różne rodzaje krytyki parametryzacji, tematyczne rozproszenie i konsolidację oraz dynamiczny charakter badanego dyskursu. Poprzez wgląd w dyskurs o parametryzacji zostały zrekonstruowane racjonalności urządzania (defensywna, adaptacyjna i przedsiębiorcza) oraz dwie dyskursywnie podtrzymywane i konstruowane „prawdy” o uniwersytecie: dyskurs represjonowanej i uodpowiedzialnionej (konstruującej własną odpowiedzialność) akademii.

SŁOWA KLUCZOWE: dyskurs akademicki, parametryzacja, formacje wiedzy, urządzanie, represjonowana akademii, uodpowiedzialniona akademii

Wstęp

Choć ocena naukowców i efektów ich pracy nie jest wynalazkiem naszych czasów, to oparta na mierzeniu produktywności parametryzacja, której podlegają dzisiaj jednostki naukowe, nie ma długiej historii. Powstała w połowie XX wieku nauko-metria, z pierwotnego narzędzia o funkcji poznawczej wkrótce przekształcona została w mechanizm służący zarządzaniu obszarem nauki oraz regulacji praktyk naukowych i publikacyjnych, a ich niektóre konsekwencje w literaturze przedmiotu

¹ Praca powstała w ramach realizacji projektu badawczego pt. „Urządzenie uniwersytetu – dyskursywny obraz współczesnej reformy szkolnictwa wyższego w Polsce”, finansowanego z grantu Narodowego Centrum Nauki (nr 2014/14/E/HS6/00671) w latach 2015-2019.

opisywane są w kategoriach „impaktozy” i „punktozy” (Kulczycki 2017). Zdaniem wielu badaczy obszaru nauki i szkolnictwa wyższego koncepcja autonomii uczelni, opartej na zaufaniu, została dziś zastąpiona ideą społecznej rozliczalności i kulturą ewaluacji (Antonowicz 2015; Shore i Wright 2015a; 2015b; Olssen 2016). W naszych badaniach ważne jest to, w jaki sposób na poziomie dyskursu akademickiego legitymizowana i ustanawiana jest w polskim kontekście kulturowa zmiana uniwersytetu². Na kulturę uniwersytetu patrzymy przez pryzmat Foucaultowskich koncepcji dyskursu, wiedzy (Foucault 1977; 2002) i urzędowania (Foucault 2010; 2011), które kierują uwagę badaczy w stronę regulowanych w praktykach dyskursywnych relacji między różnymi formami wiedzy a technikami władzy, między mechanizmami produkcji „prawdy” o uniwersytecie a wytwarzaniem podmiotów. W tej perspektywie wiedza i dyskurs nie są nigdy „niewinne”, neutralne i wolne od relacji władzy. W prezentowanych badaniach procesy urzędowania uniwersytetu rozpoznajemy na podstawie analizy dyskursu akademickiego. Za pomocą narzędzi analitycznych wywiedzionych z postfoucaultowskiej analizy dyskursu (Bührmann i in. 2007; Ostrowicka 2016; Nowicka-Franczak 2017), w artykule przedstawione zostanie dyskursywne formowanie wiedzy o parametryzacji, która niczym w soczewce skupia zróżnicowane dyskursy o reformowanym uniwersytecie. Analiza dyskursu, zgodnie z optyką Foucaultowską, stała się dla nas punktem wyjścia do wnioskowania o – wpisanych w formacje wiedzy – relacjach władzy i modelowanej rzeczywistości. Poprzez wgląd w dyskurs o parametryzacji dochodzimy do rekonstrukcji racjonalności urzędowania i dwóch dyskursywnie podtrzymywanych i konstruowanych „prawd” o uniwersytecie: wizji akademii represjonowanej i uodpowiedzialnionej. Przedmiotem prowadzonych analiz uczyniłyśmy wypowiedzi akademików na temat ewaluacji i kategoryzacji jednostek naukowych, opublikowane w latach 2011-2014 na łamach miesięcznika *Forum Akademickie (FA)* i kwartalnika *Nauka*.

W pierwszej części artykułu przedstawiamy założenia teoretyczno-metodologiczne i podstawowe kategorie analityczne wykorzystane w badaniach. W części drugiej prezentujemy główne rezultaty przeprowadzonych badań – wyniki analizy formacji wiedzy na temat parametryzacji oraz zrekonstruowane na jej podstawie relacje władzy i urzędowanie akademii.

1. Założenia

1.1. Dyskurs akademicki, kulturowa zmiana uniwersytetu, urzędowanie

Dyskurs akademicki traktujemy jako pochodną dyskursu naukowego, czyli typu dyskursu charakterystycznego dla naukowej sfery życia społecznego, a także „zbio-

² Pojęcia: „uniwersytet”, „szkolnictwo wyższe”, „akademia” stosujemy w tym tekście zamiennie na określenie sektora nauki i szkolnictwa wyższego.

ru konkretnych dyskursów występujących w tej sferze i w różnej mierze realizujących cechy typowe” (Gajda 1999: 10). Zakres gatunkowej „typowości”, o której wspomina Stanisław Gajda, ma dla badanego przez nas zjawiska znaczenie drugorzędne. Podstawowe kryterium stanowił tu instytucjonalny kontekst wytworzenia i dystrybucji wypowiedzi naukowców. Pod pojęciem dyskursu rozumiemy bowiem zbiór wypowiedzi, które charakteryzuje pewna regularność w obrębie pojęć, przedmiotów, tematów i modalności (Foucault 1977). W przypadku dyskursu o parametryzacji dokonywane w jego ramach wypowiedzi osadzone zostały w dyskursywnie regulowanej sieci powiązań występujących między naukowcami a Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Tendencja do wyrażania środowiskowo mniej lub bardziej ugruntowanych stanowisk, opinii czy postulatów jest odpowiedzią na podejmowane na szczeblu rządowym praktyki reformowania uniwersytetów. Zastępowanie wdrożonej w 1991 r. eksperckiej oceny instytucji naukowych jej parametrycznym odpowiednikiem zostaje wpisane w ciąg dynamicznie następujących zmian, składających się na proces reformowania nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Transformacje te opisywane są w kategoriach zmian kulturowych, instytucjonalnych, politycznych, ekonomicznych, podyktowanych rytmem globalno-lokalnego rozwoju współczesnych społeczeństw (np. Melosik 2009; Kwiek 2010; 2015; Kostkiewicz, Domagała-Kręcioch i Szymański 2011; Kościelniak i Makowski 2011; Czerepaniak-Walczak 2013; Wolszczak-Derlak 2013; Górniewicz i Piotrowski 2014; Siwińska 2014; Szwabowski 2014; Antonowicz 2015; Szadkowski 2015; Sułkowski 2016), zmian dynamicznych i w dalszym ciągu niedokonanych. Akademickie komentowanie doświadczonej na sobie samym praktyki, jej wartościowanie, współkreowanie i krytykowanie wplecione zostaje w zbiór dyskursywnie dookreślonych praktyk społecznych, składających się na kulturę uniwersytetu. Kulturową zmianę uniwersytetu jako zmianę w zakresie norm, struktur władzy, komunikacji, etosu, praktyk badawczych (Sułkowski 2016) badamy przez pryzmat Foucaultowskiej koncepcji urządzania, a więc również jako zmianę na poziomie wiedzy. Z tej perspektywy zakorzeniona w języku, ideach i innych formach dyskursywnych wiedza, racjonalność, „rozum urządzający” jest niezbywalnym elementem rządzenia akademią (por. Peters, Besley, Olssen, Maurer i Weber 2009; Dean 2010; Ostrowicka 2015). Ta immanentnie powiązana z władzą wiedza jest formowana przez praktykę dyskursywną. Jak pisze Michel Foucault:

Wiedza jest tym, o czym można mówić w danej praktyce dyskursywnej i dzięki czemu praktyka się wyodrębnia. [...] Wiedza to również przestrzeń, w której podmiot może zajmować pewne pozycje, aby mówić o przedmiotach, z jakimi ma do czynienia w swoim dyskursie (w tym sensie wiedza medycyny klinicznej jest zespołem funkcji patrzenia, pytania, odczytywania, rejestrowania i rozstrzygania, jakie może sprawować podmiot dyskursu lekarskiego). Wiedza to również pole współlistnienia i zależności wypowiedzi, na którym pojęcia zjawiają się, określają, znajdują zastosowanie i przekształ-

cają się. [...] Wreszcie wiedzę określają możliwości zastosowania i przywłaszczenia, jakie niesie w sobie dyskurs. [...] nie ma wiedzy bez określonej praktyki dyskursywnej; zaś każda praktyka dyskursywna określa się poprzez wiedzę, jaką tworzy (Foucault 1977: 221).

Foucaultowska kategoria wiedzy, w związku z władzą (jako wiedza-władza), w tym stanowiąca jej rozwinięcie idea urządzania, stały się inspiracją dla wielu badań nad obszarem szeroko rozumianego szkolnictwa wyższego (np. Power 1997; Angermüller 2010; 2012; 2013; Davis i Bansel 2010; Ball 2015). Przyjęta tutaj perspektywa urządzania pozwala na badanie wiedzy, władzy, konstrukcji podmiotów oraz relacji między nimi przez pryzmat praktyk dyskursywnych. Zwrot dyskursywny, zwłaszcza w swej poststrukturalnej odsłonie, uczulił badaczy szkolnictwa wyższego na konstruowanie rzeczywistości akademickiej i zwrócił uwagę na język, w którym wytwarzany jest porządek społeczny oraz „prawda” o akademii. To badawcze zainteresowanie dyskursywnymi aspektami reformy uniwersytetu jest również zauważalne na gruncie polskim (w ostatnich latach np. Biały 2011; Dziedziaczak-Fołtyn 2014; Ostrowicka 2014; Stankiewicz 2017, w druku).

Głównym obszarem naszych analiz uczyniliśmy zatem formację wiedzy³ na temat parametryzacji, którą następnie interpretujemy w jej relacji z władzą. Władza w tym ujęciu nie ma charakteru hierarchicznego i scentralizowanego, lecz jest formą rządzenia, „kierowania kierowaniem się”, również „rządzenia przez wolność” i na jej podstawie (Rose 1999; Ostrowicka 2015). Warto też podkreślić, że wiedza, która bywa postrzegana jako obiektywna, nie jest ani społecznie, ani indywidualnie, moralnie czy materialnie neutralna (Zybertowicz 2015: 131), a zbudowane na jej podstawie obrazy rzeczywistości mają charakter zmienny i niestabilny, nierzadko wewnętrznie sprzeczny. Z tej perspektywy wiedza na temat parametryzacji jawi się jako forma rozproszonego konstruktu znajdującego się *in statu nascendi* i jako taka jest możliwa do empirycznego uchwycenia w postaci migawkowych obrazów – dyskursywnych obrazów parametryzacji. Wspomniane wyżej formacje wiedzy poddałyśmy analizie przy użyciu kategorii wywiedzionych z *Archeologii wiedzy* (Foucault 1977), uzupełnionych o perspektywę rekonstrukcji dyskursywnego obrazu świata (Czachur 2011). Taka koncepcja badań pozwoliła nam na połączenie analiz na poziomach makro i mikro – analizy konstytuowania się szerszego „porządku” świata reformowanej akademii z analizą tekstu jako pewnej empirycznej reprezentacji dyskursu. Dyskursywny obraz świata jest bowiem fenomenem, który ujawnia się zarówno na poziomie tekstu, języka, jak i w mentalności oraz szeroko rozumianej kulturze.

³ Formacja wiedzy jest pojęciem bliskim Foucaultowskim formacjom dyskursywnym. Ze względu jednak na niejasną w pismach Foucaulta relację między dyskursem a formacją dyskursywną w odniesieniu do reguł formacyjnych stosujemy pojęcie formacji wiedzy.

1.2. Kategorie analityczne i materiały badawcze

Do analizy dyskursu akademickiego zastosowałyśmy zbiór kategorii pochodzących z interpretacji idei Foucaulta, skonkretyzowanych na potrzeby badań empirycznych. W związku z tym przeprowadzone badania można ulokować w szerokim nurcie badań określanych mianem postfoucaultowskich (np. Bührmann i in. 2007; Ostrowicka 2016; Nowicka-Franczak 2017), zawsze w jakimś stopniu transformujących pojęcia francuskiego filozofa, który nie przedstawił systematycznej metody analizy dyskursu. Proponowana tu analiza formacji wiedzy ma charakter złożony i pozwala uchwycić pewien „porządek wiedzy”, występujący w zakresie przedmiotu, pojęć, modalności i strategii dyskursu (por. Foucault 1977).

Na interesujące nas formacje wiedzy składają się „regularności występujące w obrębie problematyzacji i pojęć, powierzchni wyłaniania się myśli przewodniej, schematów wyszczególniających i instancji odgraniczających przedmiot dyskursu” (Ostrowicka 2015: 135). Centralnym punktem analizy dyskursu uczyniłyśmy badanie reguł formacji przedmiotu dyskursu o parametryzacji. Powierzchnie wyłaniania się przedmiotu dyskursu wskazują, gdzie, w jakim kontekście pojawia się parametryzacja jako przedmiot wypowiedzi. Obejmują one miejsca i stosunki społeczne, w ramach których pewne praktyki stały się przedmiotem wypowiedzi o parametryzacji. Schematy wyszczególniające to z kolei reguły, które oddzielają od siebie, łączą, grupują i klasyfikują przedmioty wypowiedzi ze względu na ich wybrane właściwości. Kolejna reguła opisuje instancje, które odpowiadają za wypowiedzenie określonych treści i form wiedzy, określanie jej zakresu i procesu dystrybucji. To reguła odnosząca się do „autorytetu”, na mocy którego wypowiedziana jest „prawda” o uniwersytecie (por. Ostrowicka 2015).

W efekcie identyfikacji pojęć i wiodących tematów oraz reguł formujących/profilujących wiedzę o parametryzacji dochodzimy do rekonstrukcji dyskursywnego obrazu interesującego nas zjawiska. Zgodnie z zaleceniami Waldemara Czachura (2011) taka rekonstrukcja powinna również uwzględnić (dominujących, marginalizowanych itd.) aktorów dyskursu, szerszy kontekst kulturowy i społeczny, mający bezpośredni wpływ na proces profilowania wiedzy, oraz kontekst temporalny – „chwilę dyskursywną” jako element pewnej całości i ciągłości kulturowej i dyskursu charakterystycznego dla danej społeczności (tu: akademików).

Chęć uchwycenia owej „dyskursywnej chwili” i kontekstu kulturowo-społecznego związana jest z koniecznością sprecyzowania kryteriów doboru tekstów do analizy. Mając na uwadze to, że korpus analizowanych materiałów wytworzony został na podstawie tych artykułów, które:

- zostały opublikowane na łamach *Nauki* i *Forum Akademickiego* (on-line) w latach 2011-2014 (kryterium czasowe⁴),
- odnosiły się do zjawiska parametryzacji (kryterium tematyczno-problemowe),

trudno jest uznać, aby rezultaty przeprowadzonego badania były reprezentatywne (w sensie pozytywistycznym) dla akademickiego dyskursu o parametryzacji w ogóle. Korpus zgromadzonych tekstów świadczy o tym, że to przede wszystkim na łamach *Forum Akademickiego* (w sumie 67 artykułów), mniej zaś w *Nauce* (7 artykułów), toczyła się akademicka publiczna debata o parametryzacji jednostek naukowych⁵.

Poprzez analizę dyskursu poszukiwałyśmy zatem odpowiedzi na dwa pytania:

- Jaki „porządek” wiedzy w zakresie formacji przedmiotu wypowiedzi, pojęć, modalności i strategii reguluje akademicki dyskurs o parametryzacji?
- Jakie racjonalności, relacje władzy i podmioty wiedza ta zakłada?

2. Rezultaty

2.1. Powierzchnie wyłania się przedmiotu dyskursu – między tematycznym rozproszeniem a konsolidacją

Akademicki dyskurs o parametryzacji toczy się w ramach pięciu podstawowych grup tematycznych. Są to:

- reforma nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce (jej uzasadnienie, podstawowe przejawy, sposoby przeprowadzania i konsekwencje),
- środowiskowe oraz medialne wizje nauki w Polsce (jej banalizacja vs. standaryzacja, pozycja na scenie nauki międzynarodowej, pragmatyczna użyteczność, produktywność oraz jakość),
- czasopisma naukowe i ich cytowania (bazy danych, wskaźniki bibliometryczne, rankingi i listy czasopism najwyższej punktowanych),
- teoretyczno-metodologiczne podstawy analiz naukometrycznych oraz efekty przeprowadzanych na ich podstawie badań (ich terminologia, wykorzystywane wskaźniki oraz metody, rankingi najlepszych uczelni i instytutów badawczych w Polsce),

⁴ Zastosowane kryterium czasowe wynika z założeń projektu badawczego, którego częścią są prezentowane tutaj badania. Rok początkowy wyznaczony został wprowadzeniem w dniu 18 marca 2011 r. ustawy o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw oraz wzmożoną w związku z tym debatą publiczną na temat reformy uniwersytetu; rok końcowy wynikał z terminu składania aplikacji o grant NCN (2014 r.).

⁵ Praca z tekstem wspomaganą była komputerowo programem do analizy danych jakościowych Atlas.ti.

- praktyka oceny parametrycznej jednostek naukowych (jej wady i zalety, kryteria kategoryzacji jednostek naukowych, zasadnicze efekty i możliwości odwołań).

Podczas gdy pierwsza i druga z powyższych grup tematycznych ujmują zjawisko parametryzacji szerzej, uwzględniając konteksty luźno tematycznie z nim związane, to trzy pozostałe związane są z tematem parametryzacji bezpośrednio. Można więc zauważyć, że akademicki dyskurs na temat parametryzacji ukazuje się w dwóch komplementarnych względem siebie odsłonach:

- tematycznego rozproszenia,
- tematycznej konsolidacji.

Linia opisu charakterystyczna dla tematycznego rozproszenia osadza analizowane zjawisko w kontekście szeroko ujętej reformy nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Z kolei artykuły odsłaniające tematyczną konsolidację ugruntowują metodologiczno-teoretyczne podstawy parametryzacji, naświetlają jej cele i efekty.

Elementem obligującym do wyrażenia swojego głosu w pierwszym przypadku jest dyskursywnie podsycany stan napięcia między akademickim a medialnym obrazem nauki oraz kulturą akademickiego zaufania a kulturą audytu. Występują tu dość liczne odwołania do różnych przekazów medialnych i osób mających swój wkład w konstruowanie nieprzychylnego obrazu nauki w Polsce:

Kondycja polskiej nauki, ale przede wszystkim jej przyszłość, to tematy, które chociaż wciąż wstydlive, to jednak coraz częściej przebijają się do codziennych mediów. Przeważają w nich oceny krytyczne, szydlive, bo przecież podstawy dla nich są nie dość, że klarowne, to łatwo definiowalne: nie mamy noblistów, polskie uczelnie są w ognie światowych rankingów, a zdaniem wielu obserwatorów ogromne pieniądze przejadane są w sposób tyle bezrozumny, co bezskuteczny. Natomiast siermiężność „polskiego uczonego” jest powodem do krytyki nawet ze strony najbardziej siermiężnych polityków (FA 2013)

Niemożliwym do pominięcia tłem prowadzonych w tym kontekście rozważań jest aktualnie definiowana jakość szkolnictwa wyższego oraz nauki w Polsce, postulowane kierunki ich rozwoju, koncepcje naprawy i reformowania. Skala społecznie i środowiskowo stawianych diagnoz waha się od czarnej do różowej. Zwolennicy czarnej oceny uważają, że już najwyższy czas, abyśmy zaczęli wybijać się z naukowego dna przez wprowadzenie odpowiednich mechanizmów w polityce kadrowej i finansowania nauki. Według zwolenników różowej oceny wszystko jest fajnie, skoro możemy publikować we „w miarę” dobrych czasopismach światowych (FA 2011).

W analizowanych tekstach akademicka kultura jawi się jako dyskursywnie otwarta, nastawiona na komunikację z szerokimi kręgami społecznymi i uczestnictwo w publicznej debacie na temat kierunku rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego:

Od pewnego czasu „Polityka” publikuje artykuły dotyczące roli współczynników bibliometrycznych w ocenie działalności naukowej; można tu wymienić artykuły prof.

Sławomira Tumańskiego, Leszka Pacholskiego czy rankingi uczelni opracowane przez prof. Janusza Gila ze współpracownikami. Artykuły te opisują środowisko naukowe w sposób niezwykle uproszczony i w niektórych przypadkach nieprawdziwy, sięgając za męt w głowach czytelników. „Polityka” jest tygodnikiem opiniotwórczym, więc czujemy się w obowiązku zareagować (FA 2014).

Z kolei wzmiankowane przez naukowców przejście od kultury akademickiego zaufania do kultury audytu przystaje do całkiem odrębnych i aksjologicznie zróżnicowanych modeli myślenia o uniwersytecie. Podczas gdy kultura oparta na zaufaniu czyni zeń wspólnotę współpracujących ze sobą osób, kultura audytu nadaje mu status korporacji powołanej do produkowania towarów użytecznych społecznie. O ile zatem w przypadku uniwersytetu tradycyjnego funkcje motywowania i kontrolowania pracowników nauki pełnił starannie pielęgnowany etos, o tyle w przypadku kultury audytu wiara w mechanizmy autokontroli zostaje zastąpiona przez zewnętrznie dokonywaną ocenę, zmierzającą do zwiększenia transparentności naukowego systemu, jego ekonomicznej produktywności i efektywności. Naukowo wytwarzana wiedza z wartości samej w sobie staje się regulowanym przez rynek towarem, który albo wpisuje się w pragmatycznie definiowane potrzeby społeczeństwa, albo też staje się zbędnym balastem. Wyrażane przez akademików opinie na temat zjawiska parametryzacji zakorzenione zostają w różnych koncepcjach nauki oraz akademickich instytucji. Taki stan rzeczy powoduje z kolei, że:

Systemy punktowania publikacji budzą rozmaite kontrowersje. Jest tak zawsze, gdy oceny jakościowe mają być wyrażone w kategoriach ilościowych. Są tacy, którzy w ogóle odmawiają sensu przeliczaniu wagi dorobku naukowego na jakiegokolwiek jednostki metryczne, ale punktacja ma także zagorzałych zwolenników, argumentujących, że obecny charakter nauki, zwłaszcza jej masowość, wymaga oceny parametrycznej, choćby na potrzeby związane z przyznawaniem grantów czy kategoryzacją jednostek (FA 2014).

Natomiast tym, co charakterystyczne dla dyskursu tematycznie skonsolidowanego, jest oparcie na zdystansowanej logice poznania naukowego. Jej podstawą jest założenie, że „uczeni są zobowiązani do publikowania wyników swoich prac tak, aby znalazły się w jak najszerszym obiegu, najlepiej międzynarodowym” (FA 2013). Ponadto podkreślane jest znaczenie parametryzacji dla oceny jednostek naukowych i kształtowania polityki publicznej. Argumentacja oparta na pojęciu użyteczności ukazuje parametryzację jako odpowiedź na określone zapotrzebowanie – potrzebę sprawiedliwej oceny, i na jej podstawie – sprawiedliwego rządzenia:

Ranking punktowy czasopism naukowych, podobnie jak i parametryzacja jednostek naukowych, jest próbą obiektywizacji ich jakości i pozycji na potrzeby pragmatyki postępowania przy podziale środków finansowych na naukę. Chodzi o wypracowanie

przejrzystych i obiektywnych podstaw podziału funduszy publicznych, służących finansowaniu jednostek naukowych, zespołów i projektów badawczych, a także ocenie osiągnięć naukowych, zarówno poszczególnych badaczy, jak i instytucji (*Nauka* 2013).

Uzyskane wyniki analiz poddawane są zatem środowiskowej krytyce, a wykorzystywane do ich opracowania metody przedstawiane jako wciąż niedoskonałe, wymagające ulepszenia:

[...] jeśli mamy przekonać całe nasze środowisko – a część jednak nie jest przekonana ani do samej, periodycznie przeprowadzonej [...] oceny, ani do sposobu jej przeprowadzania, to musimy: (1) doskonalić sam system parametryzacji jednostek naukowych oraz (2) zadbać o jego transparentność. Zwłaszcza ten drugi wymóg jest bardzo ważny, gdyż możliwość sprawdzenia przez każdą „wątpiącą” osobę, dlaczego jednostka X ma taką, a nie inną ocenę, nie tylko stawia KEJN poza jakimikolwiek podejrzeniami o nieuczciwą „grę” i zwiększa zaufanie środowiska do całej, trudnej od strony technicznej i bardzo pracochłonnej, operacji (*Nauka* 2013).

Natrafiamy tu na procedurę „dyscyplinowania zdyscyplinowanego”, zgodnie z którą „nawet ci, którzy najbardziej zbliżyli się do prawdy, mieli ślepą płamkę, nawet im coś się wymykało, nawet oni nie mogli być miarą dla siebie” (Foucault 2014: 288).

2.2. Cele wypowiedzi i rodzaje krytyki – schematy różnicujące przedmiot dyskursu

W odniesieniu do przedstawionych wyżej powierzchni wyłaniania się wiedzy na temat parametryzacji wyraźnie wyodrębniają się dwa schematy, które różnicują główny przedmiot dyskursu. Są to:

- deklarowane przez autorów, mniej lub bardziej wyraźnie, cele wypowiedzi,
- rodzaj podejmowanej w ich ramach krytyki.

W sposób najbardziej ogólny możemy powiedzieć, że cele pozwalają podzielić wypowiedzi na te, które mają charakter sprawozdawczo-ewaluacyjny, skoncentrowany na merytorycznych aspektach założeń, metod i efektów parametryzacji oraz te, które przede wszystkim mają wyeksponować stanowisko autora w sprawie, jego zgodę lub jej brak. Oto przykłady obu typów wypowiedzi:

Kategoryzacja jednostek naukowych AD 2013 stała się faktem. Warto przy tej okazji podsumować wyniki, które mogą posłużyć do naszkicowania mapy polskiej nauki na przestrzeni ubiegłych czterech lat (*FA* 2013)

Naszym zdaniem, i wierzymy, że podziela je w znaczącej większości środowisko, okresowo przeprowadzana parametryzacja jednostek trwale wpisała się w system prac naukometryczno-ewaluacyjnych. Jest to bowiem integralna część koncepcji nowoczesnego modelu polityki publicznej w krajach europejskich (*Nauka* 2013).

Trzeba jednak podkreślić, że powyższy schemat nie klasyfikuje artykułów i monografii, lecz przebiega w poprzek nich, co oznacza możliwość realizacji obu celów wypowiedzi w jednym tekście (artykule, monografii). W związku z tym nie byłoby zasadne mówienie o różnicach gatunkowych i różnych wspólnotach dyskursywnych (Swales 1990). W przyjętej przez nas perspektywie to nie intencje i różnice pomiędzy autorami są przedmiotem analiz, lecz to, co wyraża zbiór wypowiedzi i obraz parametryzacji w nim konstruowany⁶. Regularności i różnice w tym zakresie tworzą dwa pojęcia parametryzacji:

- parametryzacja jako wystandaryzowana procedura metodologicznie ugruntowanego, obiektywnego badania, zmierzającego – mimo wyszczególnionych błędów, problemów i pułapek – do wygenerowania uporządkowanej mapy nauki w Polsce. Jest zatem „bardzo ważnym przedsięwzięciem, niemającym precedensu w historii polskiego szkolnictwa wyższego” (FA 2013).
- parametryzacja jako spór, środowiskowo generowany i dyskursywnie podtrzymywany, który angażuje światopoglądowo i ideologicznie zróżnicowane wizje nauki.

Każdy z wyszczególnionych celów wypowiedzi wiąże się z szeroko rozumianą krytyką, której oblicza są tutaj różne. W parametryzacji rozumianej jako procedura krytyka jawi się jako ideał. Odnosi się ona bezpośrednio do danej materii poznania, czerpiącej zarówno z pragmatycznej, jak i ideowej płaszczyzny badania naukowego. Tak rozumiana idea krytyki jest wyrazem autonomii nauki w dążeniu do prawdy (Filipowicz 2012). Jak zauważa Stanisław Filipowicz, „wierność regułom decydującym o wartości badań naukowych stworzyła pewien wzorzec wiarygodności, który cenili nie tylko uczeni. Praktyki naukowe stawały się probierzem cnót związanych ze wszystkimi dziedzinami życia” (Filipowicz 2012: 34). Ową cnotą odnoszącą się bezpośrednio do procesu poznania jest zatem prawda, a naukowo respektowany wzorzec jej osiągania związany jest z koniecznością ustawicznego wątpienia, dociekliwości, a także autorefleksji i samokrytyki. W analizowanym zbiorze tekstów krytyka jako ideał charakteryzuje się:

- precyzyjnie dookreślonym przedmiotem, którym jest zbiór metodologicznie uprawomocnionych procedur badania naukometrycznego i jego efektów, np.

Najbardziej problematyczne z punktu widzenia rzetelności ewaluacji wydaje się ostatnie kryterium, obejmujące „pozostałe efekty działalności naukowej” (a jak doprecyzowuje załącznik do Rozporządzenia z 13 lipca 2012 r. – chodzi o osiągnięcia „o znaczeniu ogólnospołecznym lub gospodarczym”) [...] Ilustracje można mnożyć, ale wszystko sprowadza się do mało precyzyjnie sformułowanych zasad (Nauka 2014).

⁶ Z tego powodu, że nie interesują nas konkretni autorzy, ale fragmenty tekstów, zrezygnowaliśmy z umieszczania ich nazwisk przy cytowanych fragmentach materiałów empirycznych.

Dla wielu, zwłaszcza szkół wyższych, obserwowano prawdziwy „festiwal” ludzkiej wyobraźni przy podawaniu adresów afiliacyjnych. Zdarzały się uczelnie, które w bazie danych figurowały pod więcej niż 40 różnymi adresami afiliacyjnymi (FA 2013).

- schematycznym przebiegiem (omówienie założeń zrealizowanej procedury, wskazanie jej podstawowych zalet i wad, prezentacja uzyskanych efektów),
- autoteliczną formą (krytyka ze strony zwolenników parametryzacji i stosujących jej założenia w praktyce).

Z drugim z przedstawionych wyżej pojęć parametryzacji (parametryzacja jako spór) wiąże się krytyka jako strategia komunikowania. Polega ona na nieustannym pokonywaniu tak środowiskowych, jak i zewnętrznych wobec środowiska naukowego barier i ograniczeń, zgodnie z założeniem, iż „[u]czenci mają wszakże prawo wypowiadać się także w sprawach, które nie dotyczą bezpośrednio dziedziny ich aktywności naukowej. Jeśli na serio traktujemy autorytet nauki, nie powinniśmy pozbawiać głosu uczonych” (Filipowicz 2012: 39). W analizowanym dyskursie ten rodzaj krytyki charakteryzują dwie podstawowe cechy:

- tematyczne rozproszenie i osadzanie problemów nauki zarówno w lokalnym, jak i globalnym kontekście jej funkcjonowania,
- wytworzenie intertekstualnej płaszczyzny wymiany komunikatów, odnoszącej się przede wszystkim do medialnego konstruowania obrazu nauki oraz szkolnictwa wyższego w Polsce.

Krytyka staje się strategią komunikowania w sporach o trafność oceny parametrycznej, wyjątkowość narodową vs. globalność nauki oraz tożsamość humanistyki vs. uniwersalizm nauki.

2.3. Instancja doświadczenia – pomiędzy aktywizacją a funkcjonalizacją

W dyskursie akademickim na temat parametryzacji ogólną instancją pełniącą funkcję ograniczającą zakres i legitymizującą jego treść jest doświadczenie. Mowa tu zarówno o doświadczeniu pochodzącym z bezpośredniego zaangażowania w proces parametryzacji, jak i o doświadczeniu naukowca badacza. Na dyskursywne strategie prezentacji owego doświadczenia składają się:

- strategia aktywizacji, wyrażająca się legitymizacją poprzez wykonane czynności i zadania, doceniane w środowisku naukowym, np.

Z racji moich 20-letnich praktycznych doświadczeń skoncentruję się na proponowanych zasadach oceny jednostek naukowych uczelni z kręgu nauk o życiu (FA 2012).

Moje wieloletnie doświadczenie pracy w KBN i Radzie Nauki związane jest z naukami humanistycznymi i społecznymi, zatem odniosę się głównie do rozwiązań (też do

zapisów w Karcie kompleksowej oceny jednostki; dalej: KKO) dotyczących jednostek o tym profilu naukowym (FA 2011).

[...] możliwość wielomiesięcznej dyskusji z urzędnikami ministerstwa przygotowującymi ocenę parametryczną, a także wymiana poglądów wewnątrz naszej komisji stanowią, moim zdaniem, na tyle cenne doświadczenie, aby podzielić się nim ze środowiskiem naukowym (FA 2011).

- strategia funkcjonalizacji, oparta na wskazywaniu pełnionej roli zawodowej oraz przynależnych jej funkcji (tj. kierownik katedry, prorektor ds. nauki, dziekan, przewodniczący, specjalista, pracownik, dyrektor naukowy, dyrektor instytutu, członek komitetów naukowych, redaktor czasopisma), np.

Jako członek Komisji Badań na rzecz Rozwoju Nauki, składowej Rady Nauki, aktywnie uczestniczyłem w przeprowadzeniu oceny parametrycznej oraz byłem zaangażowany w proces przygotowania reguł tej oceny (FA 2011).

Każda z wymienionych strategii zmierza do uwypuklenia pozycji autora: wyposażonego w wiedzę i doświadczenie naukowca oraz cieszącego się estymą środowiska naukowego członka akademickiej społeczności. Wyeksponowana więc jest tutaj figura „człowieka z wnętrza uniwersytetu”, nie tylko rozeznanego w problemach nauki i szkolnictwa wyższego, ale niejako doświadczającego ich „na własnej skórze”:

Pracując na uczelni, wyraźnie odczuwam ograniczenia w finansowaniu szkolnictwa wyższego i nauki. Odczuwa się również brak polityki obecnego rządu w sprawie wspierania współpracy nauki i gospodarki, a przede wszystkim brak inicjatyw w tworzeniu odpowiednich instrumentów ekonomicznych inicjujących taką współpracę (FA 2012).

Ostateczną prerogatywą do wypowiedzania się na temat parametryzacji jest zatem zbiór reprezentowanych przez podmioty mówiące kompetencji, wiedzy, a także poświadczony licznymi wyróżnieniami i uznaniem środowiska status eksperta – specjalisty z danej dziedziny wiedzy. Z tego też względu akademicka problematyka parametryzacji zakorzeniona zostaje w doświadczeniach reprezentantów co najmniej sześciu obszarów wiedzy⁷, wyszczególnionych w tabeli 1.

Pod względem instytucjonalnym głos akademików ma charakter ogólnopolski i rozbrzmiewa z uniwersytetów, akademii i szkół wyższych, politechnik oraz instytutów badawczych PAN.

Autorytet pochodzący z pełnionych funkcji i tytułów naukowych jest pochodną eksponowanego w wypowiedziach doświadczenia. W zakresie zatem modalności

⁷ Podstawą niniejszego zestawienia jest rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych. Ponieważ nie wszyscy autorzy jednoznacznie zadeklarowali swą przynależność do danej dyscypliny naukowej, a część publikacji jest wieloautorska, liczba autorów nie jest równa liczbie analizowanych tekstów.

Tabela 1. Dziedziny wiedzy reprezentowane przez autorów wypowiedzi o parametryzacji

Obszar wiedzy	Liczba tekstów
Nauki ścisłe	14
Nauki społeczne	19
Nauki techniczne	11
Nauki humanistyczne	7
Nauki przyrodnicze	4
Nauki medyczne i o zdrowiu	1

Źródło: opracowanie własne.

wypowiedzi mamy do czynienia ze wzajemną referencją swoistej manifestacji prawdy – aleturgii świadectwa z aleturgią proroczą (Foucault 2014). Ta druga jest w badanym dyskursie uznana za istotną, jeśli towarzyszy jej doświadczenie. Innymi słowy, dochodzi do manifestacji prawdy, jeśli „prorok” (który przedstawia wizję przyszłości uniwersytetu) jest jednocześnie świadkiem, doświadczającym parametryzacji, np.

Naukowcy są jednak konserwatystami względem własnego środowiska i niektórzy zapewne powiedzą, że skoro tyle stuleci nauka dobrze funkcjonowała bez parametryzacji, po co to zmieniać. Po drugie, punktacja wywoła niezadowolenie tych, którzy publikują niewiele (*Nauka* 2013).

Uczestnicy dyskursu o parametryzacji pełnią różne role: są sprawcami (wykonawcami), dzięki którym „prawda” o polskiej nauce wychodzi na jaw, widzami

Tabela 2. Formacje wiedzy o parametryzacji w dyskursie akademickim

Reguły formacji wiedzy	Regularności dyskursu
Powierzchnie wyłaniania się dyskursu	<ul style="list-style-type: none"> • reforma szkolnictwa wyższego w Polsce • środowiskowe oraz medialne wizje nauki • czasopisma naukowe • teoretyczno-metodologiczne podstawy badań naukometyrycznych • parametryzacja w praktyce
Schematy wyszczególniające	<ul style="list-style-type: none"> • cel wypowiedzi • rodzaj krytyki
Instancje odgraniczające	<ul style="list-style-type: none"> • doświadczenie <ul style="list-style-type: none"> - aktywizacja - funkcjonalizacja
Pojęcia	<ul style="list-style-type: none"> • parametryzacja jako procedura • parametryzacja jako spór

Źródło: opracowanie własne.

(świadkami) spełniania aktu prawdy w procedurze ewaluacji i wszyscy są samym przedmiotem aleturgii, gdyż wypowiedana jest prawda o nich i ich naukowej pozycji i tożsamości. Aleturgia, czyli „rytualne i całościowe sformułowanie prawdy” (Foucault 2014: 54), ostatecznie dokonuje się dzięki „punktowi subiektywizacji” w doświadczeniu akademickim – aktywizacji i funkcjonalizacji siebie jako podmiotu akademii. Opisane formacje wiedzy o parametryzacji w dyskursie akademickim w postaci zbiorczej przedstawia tabela 2.

2.4. Falowanie dyskursu i władza parametryzacji jako proces urządzania akademii

Uzyskane rezultaty badawcze ukazują procesualny charakter dyskursu akademickiego o parametryzacji. Odsłony tematycznego rozproszenia i tematycznej konsolidacji, odnotowane na przestrzeni zaledwie czterech lat (2011-2014), cechują się swoistą dynamiką. Zmiana w zakresie metod ewaluacji jednostek naukowych, wprowadzająca ilościowe wskaźniki oceny produktywności i jakości pracy naukowej, staje się Foucaultowskim „punktem krańcowym”, momentem „zapalnym”, uruchamiającym wzmożoną dyskursywnizację kwestii „istoty” nauki i kryteriów jej oceny. Dyskurs o parametryzacji jest nie tylko reakcją środowiska naukowego na wprowadzane w sektorze nauki zmiany, ale również przestrzenią (re)definiowania tożsamości nauki i akademii. Do opisu dynamiki interesującego nas dyskursu w badanym okresie wykorzystamy metaforę fali, aby podkreślić zaobserwowane „falowanie” różnych tematów, form krytyki, pojęć i celów wypowiedzi.

Charakterystyczny dla pierwszej fali dyskursu (2011 i połowa 2012 r.) jest zdecydowany przyływ krytyki przebiegu parametryzacji i kryteriów ewaluacji. Fala ta niesie przede wszystkim tematyczne rozproszenie i obraz parametryzacji jako sporu. Zasadnicze tendencje do zabierania w tej sprawie głosu wynikają z niezgody na przymus funkcjonowania w twardych regułach akademickiej kultury audytu. Idea obiektywnego mierzenia nauki stoi tu w sprzeczności z uwypuklaną wizją nauki. Celem wygłaszanych wypowiedzi jest wyrażenie własnej niezgody, a co za tym idzie – wytworzenie negatywnego wizerunku parametryzacji w środowisku uczonych. Krytyka przybiera tutaj formę strategii komunikacji.

W dyskursie drugiej fali, zrekonstruowanym w tekstach opublikowanych w drugiej połowie 2012 r., a także w 2013 r., mamy do czynienia ze współwystępowaniem akademickiej krytyki z wypowiedziami ukierunkowanymi na dostarczenie merytorycznej wiedzy na temat parametryzacji, jej naukometrycznej podstawy, obowiązującej terminologii, zakładanych efektów i celów. Dochodzi zatem do swoistego dyskursywnego zrównoważenia napływu wiedzy o parametryzacji i tematycznej konsolidacji. Można przypuszczać, że przyływ pierwszej fali krytyki uruchomił źródła tematycznie skonsolidowanej wiedzy o procedurach, celach i metodach pa-

rametryzacji. Fala ta kieruje się zarówno w głąb akademickiego dyskursu (w środowisku naukowców), jak i na jego obrzeża, gdzie adresatami i w efekcie uczestnikami dyskursu stają się politycy i dziennikarze.

Można również odnotować przyływ trzeciej fali dyskursu (głównie 2014 r.), z naczelną zasadą krytyki jako ideału i krytycznym uznaniem zjawiska parametryzacji. Tutaj wyraźnie uwidacznia się koncepcja parametryzacji jako procedury – obiektywnego narzędzia badania, zarządzania i kontroli wraz z mocnym akcentowaniem potrzeby jej doskonalenia. Tak realizowana krytyka parametryzacji ma charakter afirmacyjny, gdyż refleksji nad jej przebiegiem i koniecznością doskonalenia towarzyszy akceptacja parametrycznej ewaluacji jako pożądanej z perspektywy kształtowania polityki naukowej.

W kontekście koncepcji urządzania powraca pytanie o to, jaki „rozum urządzający” („rozumy urządzające”), jakie racjonalności rządzenia „wypłynęły” wraz z falami dyskursów o parametryzacji? Jest to również pytanie o strategię dyskursu, czyli o ostatnią z archeologicznych reguł rządzących produkcją wiedzy (Foucault 1977). Analiza dyskursu na poziomie strategii wchodzi w badanie związków między wiedzą a władzą, między programami i koncepcjami a ich elementami technicznymi. Ten moment analizy umieszcza omawiane zagadnienie tematycznie zakreślonego dyskursu (o parametryzacji) w szerszym tle rządzenia podmiotami, kierowania ich kierowaniem się w taki sposób, aby władzę uczynić efektywną. Chodzi wszak o niedyrektywne relacje władzy, które nie przebiegają z góry na dół – od suwerena do poddanych mu jednostek, lecz są rozproszone i „rozgrywane” na powierzchni dyskursu. Dyskurs o parametryzacji, który jak w soczewce ukazuje reformowaną akademię, nie tylko wyraża reakcję środowiska naukowego na sens wynikających z jej wprowadzenia modyfikacji, ale jest przestrzenią (re)definiowania racjonalności konstytuujących społeczny porządek uniwersytetu.

Temat parametryzacji stał się swoistym *perpetuum mobile* dwóch odmian krytyczności dyskursu akademickiego (por. Filipowicz 2012). Pierwszą jej formą jest ideał refleksji naukowej, która opiera się na dążeniu do prawdy i dystansowanej perspektywie. Drugą odmianą krytyki jest komunikacyjna strategia, koncentrująca się na sporze o szeroko rozumianej tożsamości nauki. Oznacza to, że „krytyka” jest w naszych analizach kategorią dyskursywną, zdecydowanie bardziej pojemną od „krytykanctwa” czy prostego „negowania” parametryzacji. Poniżej opisujemy trzy podstawowe strategie dyskursu realizujące różne rodzaje krytyki oceny parametrycznej i wyłaniające się z nich „rozumy urządzające”. Są to racjonalności: defensywna, adaptacyjna i przedsiębiorcza oraz wyłaniające się wraz z nimi porządki represjonowanej i uodpowiedzialnionej akademii.

Dyskurs pierwszej fali krytyki, oparty na strategii komunikowania własnej niezgody, jako wyraz środowiskowego oporu wobec narzuconej procedury ewaluacji parametrycznej wyraża charakterystyczną racjonalność defensywną. Do jej podstawowych przejawów można zaliczyć:

- wzmożoną i intensywną krytykę parametryzacji, jej dotychczasowego przebiegu, niejasnych kryteriów wydawanej na jej podstawie oceny, a także niechętniej wobec postulatów środowiska naukowego postawy elity zarządzającej,
- wytwarzanie grupowych zasobów wiedzy o parametryzacji w odniesieniu do negatywnie waloryzowanych doświadczeń z przeszłości,
- generowanie poczucia lęku i braku zaufania wobec podejmowanych praktyk parametrycznych,
- prezentowania przykładów środowiskowych strategii obrony przed „parametryzacyjnym przymusem”.

Wprowadzane zmiany w zakresie oceny produktywności naukowej, interpretowane jako zewnętrzne wobec środowiska naukowego i niedostatecznie z nim skonsultowane, uruchamiają dynamikę defensywnego dyskursu, konstruującego obraz represjonowanej akademii. Charakterystyczna dla niego krytyka jako strategia komunikacyjna jest wyrazem obrony przed nowym pakietem regulacji prawnych i odczuwanym dyscyplinowaniem. Reguły parametryzacji odbierane są jako – zewnętrzne wobec uniwersytetu – prawne i dyscyplinujące nakazy dopasowania się do norm użyteczności i rozliczalności.

Z kolei wraz z drugą falą dyskursu o parametryzacji wpływa racjonalność adaptacyjna, zgodnie z którą akademicy czynią parametryzację mniej dotkliwą dla samych siebie, m.in. dzięki precyzyjnemu opisowi jej zasad i procedur oraz próbie ograniczenia dezorientacji w nowej sytuacji. Fala ta w badanym okresie zaznaczyła się jako przejściowa i w efekcie wytwarzająca obraz uodpornionej akademii, wyraźniej zarysowany w dyskursie trzeciej fali. Charakterystyczna dla niego racjonalność przedsiębiorcza (por. Foucault 2011) łączy w całość tendencję do ciągłego doskonalenia procedur parametrycznych, poprzez stosowanie krytyki jako ideału, z krytyczną afirmacją omawianego zjawiska. O racjonalności przedsiębiorczej mówimy w sensie, jakim pojęciu „przedsiębiorcy samego siebie” nadał Foucault (2010; 2011). Jej niezbędną przesłanką jest wolność, będąca już nie tylko prawem akademików do sprzeciwu wobec parametryzacji (innymi słowy, prawem do krytyki jako strategii komunikacji), ale nieodzownym elementem urządzania jako takiego. Aby wyraźniej oddać sens tego typu dyskursu, posłużymy się przykładami:

Nie ma jednak odwrotu od oceny parametrycznej dorobku naukowego – stosuje go cały świat. Także w humanistyce jest ona nieodzowna. Tylko na jej postawie istnieje możliwość porównania osiągnięć badawczych w ramach tej samej dyscypliny lub dyscyplin pokrewnych w skali kraju. Wynik oceny decyduje w dużym stopniu o uzyskaniu środków finansowych na badania statutowe jednostki naukowej (FA 2014).

W obecnej sytuacji skazani jesteśmy więc albo na brnięcie w szkodliwy dla humanistów system bibliometryczny, który zmienia praktykę badawczą, stawiając za cel pracy naukowca mnożenie publikacji kosztem ich jakości i tropienie najlepiej punktowanych

czasopism, albo na poddanie się ocenie własnego środowiska, do którego nie mamy zaufania (FA 2014)

Racjonalność przedsiębiorcza wyraża się tutaj w kalkulowaniu szeroko rozumianych, bo niezawężonych do aspektu materialnego, korzyści i strat pochodzących z praktyki parametryzacyjnej. Krytyczne uznanie braku alternatywy dla tej formy ewaluacji oparte jest na refleksji na temat potencjalnych zagrożeń i możliwości ich redukcji (por. McWilliam 2004). Dyskurs trzeciej fali ukazuje efektywny proces „uodpowiedzialniania” akademików – przyjęcia przez nich odpowiedzialności za rzetelną i sprawiedliwą ocenę rezultatów własnej pracy. Porządek odpowiedzialnej akademii jest kwintesencją zarządzania przedsiębiorczymi podmiotami co najmniej na trzy sposoby. Chodzi tu, po pierwsze, o akceptację obowiązku sprawozdawczości i dostarczania danych do ewaluacji, po drugie, o przyjęcie procedur samooceny (ewaluacja nauki przez naukowców – KEJN i zespoły eksperckie), po trzecie, o imperatyw uczestnictwa w dyskursie na temat parametryzacji. Jak podkreśla jeden z akademików:

W czasie gdy na świecie toczy się fundamentalny spór o to, czym ma być nauka w ogóle, a humanistyka w szczególności, w zmieniających się na naszych oczach warunkach społecznych, ekonomicznych i kulturowych obojętność oznacza dobrowolne skazanie się na to, że decyzje zapadną ponad głowami samych zainteresowanych (FA 2014).

To dyskursywne uwrażliwienie ukazuje mechanizm działania władzy urządzania, w której charakterystyczna dla dyskursu naukowego „krytyka jako ideał” pozwala wprowadzać systemy regulacji i umożliwia ich działanie. Norma krytyki jako ideału dla nauki staje się tu Foucaultowskim „mechanizmem bezpieczeństwa” – dyspozytywem władzy, którego działanie wsparte jest na dynamice samego dyskursu naukowego i polega na „graniu” naukową rzeczywistością. Korelatem wdrażania mechanizmu bezpieczeństwa jest akademicka wolność formułowania krytyki, produkującej „nowe nieznośne widoczności”, w ramach których akademicy odnoszą się do siebie, szukają swojego miejsca i wartości. Towarzyszące parametryzacji emocje powiązane są z całym spektrum praktyk samozarządzania i przyjmowania odpowiedzialności jako części poczucia własnej wartości i oceny wartości innych (por. Ball 2015). Konstrukcje niestabilnego i płynnego dyskursu o parametryzacji dają się uchwycić w formie równie dynamicznych obrazów parametryzacji (parametryzacji jako procedury i jako sporu), których władzę w wytwarzaniu tożsamości akademii można opisać za pomocą Foucaultowskiej kategorii *diagramu*. Funkcja diagramu wyjaśnia bowiem efekt uodpowiedzialniania akademików za parametryzację i paradoksalną praktykę dopasowywania rzeczywistości naukowej do kryteriów oceny, tj. dopasowywania terytorium do właściwości mapy. Aby wyjaśnić tę relację władzy, powrócimy ponownie do materiałów empirycznych, w których pojawia się wymowna metafora mapy:

Parametryzacja dostarcza też samym jednostkom ważnych informacji o tym, jak sytuują się one na mapie podobnych do niej dziedzinowo jednostek. Pozwala – na poziomie samych jednostek – na prowadzenie wewnętrznej polityki, np. kadrowej (*Nauka 2013*).

Mapa pełni wiele funkcji. Pozwala zorientować się w terenie, nie zagubić drogi i dotrzeć do celu. Jest jednak zawsze wybiórcza, pokazuje wybrane cechy terenu. Jest więc narzędziem zarówno ujawnienia, jak i ukrycia, naświetlenia i pominięcia. Parametryzacja niczym mapa opisuje wybrane punkty, miejsca i relacje między nimi. W ewaluacji jednostek naukowych cztery elementy tworzą mapę polskiej nauki: publikacje, potencjał naukowy, efekty materialne prac badawczych oraz inne osiągnięcia kluczowe dla rozwoju społecznego i gospodarczego. W parametryzacji te cztery kryteria oceny zastępują terytorium nauki mapą, rozmieszczeniem tego, co widzialne, a precyzyjniej – tego, co mierzalne.

Mapa nie jest tu jednak tylko użytecznym narzędziem dla skutecznego sprawowania władzy, czyli – jak mówią uczestnicy dyskursu – „elementem polityki publicznej” (*Nauka 2014*). Jest również warunkiem i kryterium dzielenia nauki. Parametryzacja prowadzi bowiem do nowej kartografii wiedzy naukowej w ramach tworzenia grup wspólnej oceny (GWO):

W kontekście wymienionych kwestii warto rozważyć jeszcze sprawę samej istoty podziału na GWO. Nie jest ona przecież tożsama z podziałem na dyscypliny. Wynika raczej z założenia, że JN [jednostki naukowe – H.O., J.S.-S.], a nawet poszczególni pracownicy w ich obrębie, muszą cechować się wspólną specyfiką badań, ale przede wszystkim zbliżoną możliwością zdobywania punktów za publikacje i pozyskiwania środków (*Nauka 2014*).

W tym kontekście kluczowym problemem tworzenia mapy jest zróżnicowanie terytorium:

Parametryzacja jednostek naukowych ma sens tylko wówczas, gdy przedmiotem porównań są obiekty w gruncie rzeczy podobne, tak by uniknąć porównywania obiektów nieporównywalnych [...]. Dlatego w naszym przekonaniu jednym z największych wyzwań stojących przed parametryzacją jest daleko idące zróżnicowanie, które przybiera dwie formy: heterogeniczności form organizacyjnych jednostek przystępujących do procesu parametryzacji (2.1) i hybrydowości uczelnianych wydziałów (2.2) (*Nauka 2013*).

W efekcie pojawia się paradoksalna praktyka dopasowywania terytorium nauki do kryteriów oceny – mapy:

Większe znaczenie praktyczne ma w NHS kwestia heterogeniczności GWO. Jak słusznie zauważyli Antonowicz i Brzeziński (2013), w tym kontekście elementem gry między JN staje się nie tylko jakość badań, ale także formalne zaszeregowanie. Są przecież

w Polsce JN, które zostały postawione w sytuacji zmuszającej do strategicznego rozważenia, w jakiej roli bardziej opłaca im się występować. Chodzi nie tylko o różnice kosztochłonności, ale również przynależności do GWO, a także wzbogacania wewnętrznej struktury organizacyjnej o zakłady i katedry, których pracownicy prowadzą produkcję naukową w dyscyplinach, w których łatwiej jest zdobywać punkty (na przykład zasobne wydziały prawa mogą przygarniać filozofów czy politologów) (*Nauka* 2014).

W parametryzacyjnej kartografii nauki różnice wewnątrz systemu (pomiędzy dyscyplinami i uniwersyteckimi wydziałami) stanowią problem dla ewaluacji. Ta bowiem działa dzięki naświetleniu nowych kryteriów różnicowania i dzielenia wiedzy oraz wynikających z nich dyferencjacji i kategoryzacji wewnątrz nauki. Tę relację między mapą a terytorium dobrze oddaje Foucaultowski koncept diagramu, rozwijany następnie m.in. przez Gilles'a Deleuze'a. Pozwala on na ujęcie mapy i terytorium w kategoriach relacji władzy.

Diagram nie jest systemem czy stałą strukturą, lecz niestabilnym układem relacji, strategią działających sił wpływu i oporu aktualizujących się, integrujących i różnicujących w konkretnych dyspozytywach (urządzeniach władzy). W tym sensie jest abstrakcyjną mapą, która tworzy warunki możliwości do zaistnienia mówienia i widzenia (Błesznowski 2010). Diagramem⁸, a nie wyłącznie konstrukcją architektoniczną, jest dla Foucaulta panoptyzm (Foucault 1993). Podobnie w kategoriach diagramu można mówić o władzy urządzania (Ostrowicka 2015). Diagram „to wykres mechanizmu władzy sprowadzonego do postaci idealnej [...]; jest to faktycznie pewna forma technologii politycznej, którą można i należy rozpatrywać niezależnie od konkretnego użytku” (Foucault 1993: 200). Formy dyskursywne i niedyskursywne, to, co wypowiedalne, i to, co widzialne, stanowią dwie formy aktualizacji diagramu (Deleuze 2004).

Parametryzacja w funkcji diagramu aktualizuje relacje władzy, uruchamiając i integrując dyskursywne i niedyskursywne praktyki, które obejmują to, co policzalne, co daje się zmierzyć, przedstawić w formie liczb i porównać. W podobnym duchu, lecz za pomocą innych pojęć, o konsekwencjach parametryzacji piszą Łukasz Afeltowicz i Radosław Sojak (2015).

Opisywana w pierwszej części kulturowa transformacja uniwersytetu przyjęła w badanym obszarze życia akademickiego formę dynamicznego przepływu dyskursu represjonowanej i uodpowiedzialnianej akademii, nie tylko za produktywność pracy naukowej, ale też za efekty jej ewaluacji. W konsekwencji stworzona przez środowisko naukowe mapa nauki stała się diagramem nauki, który zwrótnie konstruuje porządek uniwersytetu na podobieństwo mapy.

⁸ W polskim tłumaczeniu pracy *Nadzorować i karać* francuski wyraz *le diagramme* przełożony został jako „wykres”. Zdaniem Michała Gusina, tłumacza książki Deleuze'a poświęconej Foucaultowi, termin „diagram” jest bardziej adekwatny i „nośny” (zob. przypis tłumacza w: Deleuze 2004: 67).

Na zakończenie chcemy zwrócić uwagę na oczywisty skądinąd fakt, że nasze odczytanie dyskursu o parametryzacji jest również głosem „z wnętrza uniwersytetu”, a zatem podlegającym podobnym mechanizmom do tych, które stały się przedmiotem naszej badawczej refleksji. Przyjęta przez nas postfoucaultowska perspektywa oznacza także świadomość, iż zaproponowane tu spojrzenie na dyskurs akademicki jest tylko jednym z możliwych, niekoniecznie najbardziej przekonującym.

Podziękowania

Autorki dziękują dr. Dominikowi Chomikowi z Zakładu Teorii, Historii i Języka Mediów Uniwersytetu Gdańskiego za sugestie i uwagi do pierwotnej wersji tego tekstu.

Literatura

- Afeltowicz, Ł., Sojak, R. (2015). *Arytokraci i rzemieślnicy. Synergia stylów badawczych*. Toruń: Wyd. Nauk. UMK.
- Angermüller, J. (2010). Widerspenstiger Sinn. Skizze eines diskursanalytischen Forschungsprogramms nach dem Strukturalismus. W: J. Angermüller, S. v. Dyk (red.). *Diskursanalyse meets Gouvernementalitätsforschung. Perspektiven auf das Verhältnis von Subjekt, Sprache, Macht und Wissen* (71-100). Frankfurt am Main: Campus.
- Angermüller, J. (2012). Wissenschaft als Wissen/Macht. Für eine Wissenschaftssoziologie nach dem Strukturalismus. W: H.-G. Soeffner (red.). *Transnationale Vergesellschaftungen. Verhandlungen des 35. Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Soziologie in Frankfurt am Main 2010* (tom 1, 707-718). Wiesbaden: VS.
- Angermüller, J. (2013). Discours académique et gouvernementalité entrepreneuriale. Aux chiffres. W: M. Temmar, J. Angermüller, F. Lebaron (red.). *Les discours sur l'économie* (71-84). Paris: PUF.
- Antonowicz, D. (2015). *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją. Polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian*. Toruń: Wyd. Nauk. UMK.
- Ball, S. (2015). Living the Neo-liberal University. *European Journal of Education*. July: 1-4.
- Biały, K. (2011). *Przemiany współczesnego uniwersytetu. Od idei Humboldta do modelu uczelni przedsiębiorczej*. Łódź: Wyd. Nauk. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Błesznowski, B. (2010). Deleuze/Foucault: alians filozoficzny/alians polityczny. *Nowa Krytyka*. 24/25: 35-56.
- Bührmann, A.D., Diaz-Bone, R., Gutiérrez Rodriguez, E., Kendall, G., Schneider, W., Tirado, F.J. (red.) (2007). *Forum Qualitative Sozialforschung: From Michel Foucault's Theory of Discourse to Empirical Discourse Research*. 8(2).
- Czachur, W. (2011). Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji. *Tekst i dyskurs*. 4: 79-97.
- Czerepaniak-Walczak, M. (red.) (2013). *Fabryka dyplomów czy Universitas? O „nadwiślańskiej” wersji przemian w edukacji akademickiej*. Kraków: Impuls.
- Davies, B., Bansel, P. (2010). Governmentality and Academic Work: Shaping the Hearts and Minds of Academic Workers. *JCT: Journal of Curriculum Theorizing*. 26(3): 5-20.

- Dean, M. (2010). *Governmentality. Power and rule in modern society*. London: Sage.
- Deleuze, G. (2004). *Foucault*. Przeł. M. Gusin. Wrocław: Wyd. Nauk. DSWE.
- Dziedziczak-Fołtyn, A. (2014). Recepcja przemian instytucji szkoły wyższej – szkic o dwóch formacjach w dyskursie naukowym. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1-2(43-44): 30-45.
- Filipowicz, S. (2012). Krytyka. Imponderabilia i strategia. *Nauka*. 2: 33-42.
- Foucault, M. (1977). *Archeologia wiedzy*. Przeł. A. Siemek. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Foucault, M. (1993). *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*. Przeł. T. Komendant. Warszawa: Aletheia – Spacja.
- Foucault, M. (2002). *Porządek dyskursu. Wykład inauguracyjny wygłoszony w Collège de France 2 grudnia 1970*. Przeł. M. Kozłowski. Gdańsk: słowo/obraz terytoria.
- Foucault, M. (2010). *Bezpieczeństwo, terytorium, populacja*. Przeł. M. Herer. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Foucault, M. (2011). *Narodziny biopolityki*. Przeł. M. Herer. Warszawa: PIW.
- Foucault, M. (2014). *Rządzenie żywymi*. Przeł. M. Herer. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Gajda, S. (red.) (1999). *Dyskurs naukowy: tradycja i zmiana*. Opole: Wyd. Nauk. Uniwersytetu Opolskiego.
- Górniewicz, J., Piotrowski P. (2014). *Uniwersytet jako źródło wartości kultury Szkice filozoficzno-humanistyczne*. Warszawa – Olsztyn: Pracownia Wydawnicza ElSet.
- Kochalski, C. (red.) (2011). *Model projektowania i wdrażania strategii rozwoju w publicznych szkołach wyższych w Polsce*. Poznań: Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Kościelniak C., Makowski J. (red.) (2011). *Wolność, równość, uniwersytet*. Warszawa: Instytut Obywatelski.
- Kostkiewicz, J., Domagała-Kręcioch, A., Szymański, M.J. (red.) (2011). *Szkoła wyższa w toku zmian. Debata wokół ustawy z dnia 18 marca 2011 roku*. Kraków: Impuls.
- Kulczycki, E. (2017). Punktoza jako strategia w grze parametrycznej w Polsce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(49): 63-78.
- Kwiek, M. (2010). *Transformacje uniwersytetu. Zmiany instytucjonalne i ewolucje polityki edukacyjnej w Europie*. Poznań: Wyd. Nauk. UAM.
- Kwiek, M. (2015). *Uniwersytet w dobie przemian. Instytucje i kadra akademicka w warunkach rosnącej konkurencji*. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- McWilliam, E. (2004). Changing the academic subject. *Studies in Higher Education*. 29(2): 151-163.
- Melosik, Z. (2009). *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności wiedzy i władzy*. Kraków: Impuls.
- Nowicka-Franczak, M. (2017). *Niechciana debata. Spór o książki Jana Tomasa Grossa*. Warszawa: Wyd. Akademickie: SEDNO.
- Olssen, M. (2016). Neoliberal competition in higher education today: Research, accountability and impact. *British Journal of Sociology of Education*. 37(1): 129-148.
- Ostrowicka, H. (2014). Raportuj, bloguj i wyznawaj. O karierze akademickiej w społeczeństwie konfesyjnym. *Pedagogika Szkoły Wyższej*. 2: 91-107.
- Ostrowicka H. (2015). *Przemysłać z Michelem Foucaultem edukacyjne dyskursy o młodzi*. *Dyspozytyw i urządzenie*. Kraków: Impuls.

- Ostrowicka H. (2016). Wokół problematyki „metody” w postfoucaultowskich badaniach społecznych – pomiędzy strategią transkrypcji a strategią fugi. *Przegląd Socjologii Jakościowej*. 12(1): 152-169.
- Peters, M.A., Besley, A.C., Olssen, M., Maurer, S., Weber S. (red.) (2009). *Governmentality studies in education*. Rotterdam – Boston – Taipei: Sense.
- Power, M. (1997). *The audit society: rituals of verification*. Oxford: Oxford University Press.
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom: Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shore, C., Wright, S. (2015a). Audit Culture Revisited. Rankings, Ratings, and the Reassembling of Society. *Current Anthropology*. 56(3): 421-444.
- Shore, C., Wright, S. (2015b). Governing by numbers: Audit culture, rankings and the new world order. *Social Anthropology*. February: 22-28.
- Siwińska, B. (2014). *Uniwersytet ponad granicami. Internacjonalizacja szkolnictwa wyższego w Polsce i w Niemczech*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Stankiewicz, Ł. (2017, w druku). *Wizje uniwersytetu w Polskiej debacie publicznej 2007-2010*. Kraków: Impuls.
- Sułkowski, Ł. (2016). *Kultura akademicka. Koniec utopii?* Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Swales, J.M. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Szadkowski, K. (2015). *Uniwersytet jako dobro wspólne. Podstawy krytycznych badań nad szkolnictwem wyższym*. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Szwabowski, O. (2014). *Uniwersytet – fabryka – maszyna: uniwersytet w perspektywie radykalnej*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa.
- Wolszczak-Derlacz, J. (2013). *Efektywność naukowa, dydaktyczna i wdrożeniowa publicznych szkół wyższych w Polsce – analiza nieparametryczna*. Gdańsk: Wyd. Politechniki Gdańskiej.
- Zybertowicz, A. (2015). Konstruktywistyczny model poznania. W: E. Bińczyk, A. Derra, J. Grygieńć (red.). *Horyzonty konstruktywizmu. Inspiracje, perspektywy, przyszłość* (127-173). Toruń: Wyd. Nauk. UMK.

Aneks

Spis analizowanych materiałów

Korpus tekstów z *Forum Akademickiego*

- Antonowicz, D., Jackowski, S., Pilc, A., Skoczeń, B., Zabel, M. (2013). Kategoryzacja AD 2013. *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/vWhx5S> [1.02.2017].
- Brandt, A.M. (2011). Czy reformy pomogą zarabiać na nauce? *Forum Akademickie*. 6. <https://goo.gl/K62z27> [1.02.2017].
- Brandt, A.M. (2011). Komisje czy liczydła? *Forum Akademickie*. 12. <https://goo.gl/6pCzBu> [1.02.2017].

- Brzeziński, J.M. (2011). Jak oceniać potencjał naukowy. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/7xvxtD> [1.02.2017].
- Brzeziński, J.M. (2013). Ocena parametryczna – co dobre, co zmienić? *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/40VMtz> [1.02.2017].
- Cieślak, R. (2014). Ranking uczelni akademickich. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/cW7FOS> [1.02.2017].
- Dahlig-Turek, E., Kistryn, S., Zabel, M., Antonowicz, D., Dulak, J., Jerzmanowski, A., Lewicka-Strzałecka, A., Mach, B., Mędrzecki, W., Wiktor, J., Zaleski, M., Żylicz, O. (2012). Po co komu KEJN? *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/fgDE6V> [1.02.2017].
- Doliński, D. (2014). Diabeł tkwi we współczynniku przeniesienia. *Forum Akademickie*. 6. <https://goo.gl/1ri2PF> [1.02.2017].
- Drozdowicz, Z. (2013). Odchodzić kadrowo uczelni. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/kJdz0J> [1.02.2017].
- Drozdowicz, Z. (2014). Rangowanie czasopism naukowych. *Forum Akademickie*. 2. <https://goo.gl/8uAwGT> [1.02.2017].
- Gil, J. (2013). Uczelnie nauką silne. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/QSD4Pv> [1.02.2017].
- Gil, J. (2014). Dwa rankingi naukowe. *Forum Akademickie*. 2. <https://goo.gl/MZD2Rk> [1.02.2017].
- Hanke, W., Mach, B., Dahlig-Turek, E., Zabel, M., Rafajłowicz, E., Brzeziński, P. (2014). Punktoza, czyli wskaźniki bibliometryczne stosowane przez KEJN w ocenie parametrycznej jednostek naukowych. *Forum Akademickie*. 9. <https://goo.gl/Q5l9lJ> [1.02.2017].
- Honczarenko, J. (2012). Polska marka. *Forum Akademickie*. 12. <https://goo.gl/7n4spB> [1.02.2017].
- Jakubowski, A. (2011). Reguły parametryzacji. *Forum Akademickie*. 1. <https://goo.gl/sW5hIa> [01.02.2017].
- Jemielniak, D. (2011). Reforma obok nauki. *Forum Akademickie*. 1. <https://goo.gl/YNpNAT> [1.02.2017].
- Kaczmarek, L. (2013). Dlaczego mamy tak mało grantów ERC? *Forum Akademickie*. 6. <https://goo.gl/5BduPI> [1.02.2017].
- Kaźmierkowski, M., Rogalski, A. (2012). Nowy ranking. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/FGeAcQ> [1.02.2017].
- Kierzek, R. (2013). Autorska propozycja. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/XMf2aV> [1.02.2017].
- Kierzek, R. (2013). Najlepsi w PAN. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/a5hBn9> [1.02.2017].
- Kierzek, R., Gil J. (2013). Ranking polskiej nauki. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/Z9dxLB> [1.02.2017].
- Kistryn, S. (2012). Misja KEJN - czy łatwo ocenić jakość? *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/KUyoeC> [1.02.2017].
- Kistryn, S., Hryniewicz, O. (2012). Zrozumieć metodę porównań parami. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/KhQCHo> [1.02.2017].
- Kokowski, A. (2013). Marzenie o sukcesie. *Forum Akademickie*. 9. <https://goo.gl/VQYk3P> [1.02.2017].

- Kokowski, M. (2014). Błędy oceny parametrycznej. *Forum Akademickie*. 6. <https://goo.gl/KFLskq> [1.02.2017].
- Kosmulski, M. (2011). Quo vadis, KEJN? *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/XSoSND> [1.02.2017].
- Kosmulski, M. (2012). Wiele hałasu o nic. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/vFho7m> [1.02.2017].
- Kosmulski, M., Proń, A. (2013). Szkoda łąz. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/pgiZ-Po> [1.02.2017].
- Kosmulski, M., Proń, A. (2014). Mitologia bibliometryczna. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/Rxojoz> [1.02.2017].
- Leja, K. (2013). Newralgiczne odwołania. *Forum Akademickie*. 12. <https://goo.gl/ojeidi> [1.02.2017].
- Niesiołowski-Spano Ł., Pieniądz, A. (2014). Kondycja humanistyki. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/r9TuEI> [1.02.2017].
- Pawłowski, A. (2011). O nauce, reformie i cudach. Cz. I. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/QA5dNs> [1.02.2017].
- Pawłowski, A. (2011). O nauce, reformie i cudach. Część II. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/mFCLfk> [1.02.2017].
- Pawłowski, L. (2012). Jest lepiej niż mówią. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/GvXniU> [1.02.2017].
- Pawłowski, L. (2013). Wydajność polskiej nauki. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/9Qt2qx> [1.02.2017].
- Pawłowski, L., Tadeusiewicz, R. (2014). Jeremiady medialne i realne fakty. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/1WFon8> [1.02.2017].
- Pilc, A. (2012). IF ma się dobrze. *Forum Akademickie*. 1. <https://goo.gl/7DnMV2> [1.02.2017].
- Proń, A. (2011). Nie stosować, szkodzi! *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/QIocPO> [1.02.2017].
- Rabczenko, A. (2014). Na rozdrożu. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/At6eKx> [1.02.2017].
- Racki, G. (2011). Wspierać czasopisma – ale jak i które? *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/tTxxv5> [1.02.2017].
- Racki, G. (2012). W mozole po kategorie. *Forum Akademickie*. 1. <https://goo.gl/V8i22f> [1.02.2017].
- Racki, G., Drabek, A. (2013). Cytowania i wskaźnik Hirscha: gdzie szukać, jak obliczać? *Forum Akademickie*. 2. <https://goo.gl/KLLTVR> [1.02.2017].
- Reforma nauki. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/XEsjCA> [1.02.2017].
- Rogalski, A., Kaźmierowski, M., Czarnecki, L. (2012). Nauki techniczne w rankingach międzynarodowych. *Forum Akademickie*. 9. <https://goo.gl/PuOv68> [1.02.2017].
- Rozmowa z Prof. Maciejem Zabelem, przewodniczącym Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych. Gorączka ewaluacji. *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/wfXz3d> [1.02.2017].
- Rybiński, L., Gil, J. (2013). Składnik (nie)dostępności kadry. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/PDmlnK> [1.02.2017].

- Sangwal, K. (2011). O naszym dorobku naukowym. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/1CyinT> [1.02.2017].
- Sawicki, A. (2012). Skarby za wodę ognistą. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/Skn8iT> [1.02.2017].
- Sawicki, A. (2013). Czasopisma naukowe i cytowania. *Forum Akademickie*. 1. <https://goo.gl/Ui8MVB> [1.02.2017].
- Sawicki, A. (2013). Naukometryczne pranie mózgow. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/Xho2ST> [1.02.2017].
- Skoczeń, B., Antonowicz, D., Brzeziński, P., Jackowski, S., Pilc, A., Zabel, M. (2014). Kategoryzacja jednostek naukowych po kampanii odwołań. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/GrQx6t> [1.02.2017].
- Stępień, K. (2011). Rzeczywiste wyniki naukowe. *Forum Akademickie*. 2. <https://goo.gl/J1Pgfl> [1.02.2017].
- Strelau, J. (2014). Humanistyczne paradoksy. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/o36q3y> [1.02.2017].
- Sulek, A. (2011). Parametryzacja nauk społecznych 2010. *Forum Akademickie*. 3. <https://goo.gl/JundVI> [1.02.2017].
- Szulakiewicz, P. (2011). Pechowy czas istnienia. *Forum Akademickie*. 6. <https://goo.gl/2dwGvR> [1.02.2017].
- Śleszyński, P. (2014). Niedoceniana wartość baz. *Forum Akademickie*. 2. <https://goo.gl/SpRd2Y> [1.02.2017].
- Śliwerski, B. (2012). Banalizacja nauki. *Forum akademickie*. 4. <https://goo.gl/xHoSQU> [1.02.2017].
- Śliwerski, B. (2012). Pop-naukowa ocena czasopism pedagogicznych. *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/3H5SHS> [1.02.2017].
- Uchwała podjęta przez Radę Nauki. *Forum Akademickie*. 1. <https://goo.gl/muu80x> [1.02.2017].
- Witkoś, J. (2013). Potrzebujemy rankingów, ale jakich? *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/dNXlLo> [1.02.2017].
- Witkoś, J. (2014). Anglistyka bee... *Forum Akademickie*. 2. <https://goo.gl/ZjUUC6> [1.02.2017].
- Wojciechowski, J. (2013). Wektory. *Forum Akademickie*. 7-8. <https://goo.gl/3F9iYD> [1.02.2017].
- Woleński, J. (2014). Publikacje i punkty. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/YLdDkO> [1.02.2017].
- Wolszczak-Derlacz, J., Parteka, A. (2011). Produktywność naukowa uczelni. *Forum Akademickie*. 4. <https://goo.gl/KcnLkn> [1.02.2017].
- Z Prof. Włodzimierzem Boleckim, wiceprezesem Zarządu Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, rozmawia Grzegorz Filip. (2014). Humanistyka w żyje w krwiobieg zmian modernizacyjnych. *Forum Akademickie*. 5. <https://goo.gl/P5G4FG> [1.02.2017].
- Życzkowski, K. (2011). Ile waży jedno cytowanie? Cz. I. *Forum Akademickie*. 10. <https://goo.gl/IJQW55> [1.02.2017].
- Życzkowski, K. (2011). Ile waży jedno cytowanie? Cz. II. *Forum Akademickie*. 11. <https://goo.gl/wGd8X8> [1.02.2017].

Korpus tekstów z *Nauki*

- Antonowicz, D., Brzeziński J.M. (2013). Doświadczenia parametryzacji jednostek naukowych z obszaru nauk humanistycznych i społecznych 2013 – z myślą o parametryzacji 2017. *Nauka*. 4: 51-85.
- Brandt, A. M. (2011). O parametryzacji ocen w nauce w Polsce. *Nauka*. 3: 135-144.
- Kulczycki, E. (2014). Zasady oceny czasopism humanistycznych i ich rola w parametryzacji jednostek naukowych. *Nauka*. 3: 117-140.
- Marody, M. (2014). O społecznym zakorzenieniu kultury uniwersytetu. *Nauka*. 2: 27-32.
- Sadowski, I., Mach, B.W. (2014). Parametryzacja i kategoryzacja jednostek naukowych w roku 2013 jako praktyka ewaluacyjna i proces instytucjonalny– przypadek nauk humanistycznych i społecznych. *Nauka*. 2: 67-103.
- Wilkin, J. (2013). Ocena parametryczna czasopism naukowych w Polsce – podstawy metodologiczne, znaczenie praktyczne, trudności realizacji i perspektywy. *Nauka*. 1: 45-54.
- Woleński, J. (2013). Uwagi o ewaluacji czasopism naukowych. *Nauka*. 1: 55-68.

**Responsibilization of academy:
knowledge formations and the power of parametrization
in academic discourse**

ABSTRACT. This article presents the analysis of academic discourse about parametrization conducted in the 2011-2014 period in the *Forum Akademickie* and *Nauka*. The purpose of the study was to capture how the knowledge-power formations regulate, produce, and sustain the “truth” about academia. Our research subjects were speeches, concepts, modalities, and discourse strategies. The post-foucauldian analysis has revealed, among others, different types of parametric criticism, thematic scattering and consolidation, and a dynamic character of the discourse. The rationalities of governmentality (defensive, adaptive and enterprising) have been constructed by the insight through the discourse about parametrization and two discursively sustained and constructed “truths” about university: the discourse of repressed and the responsabilized academy.

KEYWORDS: academic discourse, parametrization, formations of knowledge, governmentality, repressed academy, responsabilized academy

CYTOWANIE: Ostrowicka, H., Spychalska-Stasiak, J. (2017). Uodpowiedzialnianie akademii – formacje wiedzy i władza parametryzacji w dyskursie akademickim. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(49): 105-131. doi: 10.14746/nisw.2017.1.6.

